

תוצאות חיים

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א – פוסק עדת תימן

גליון 86

יו"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

נושאי השיעור: א. ביאור נפלא מדוע כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו – וכיצד אפשר לנצח את יצה"ר שהוא מלאך ואנחנו בשר ודם. ב. מדוע רשב"י התענה הרבה תעניות – מהו הפגם במילים 'אם משמת חזר בו' – דברי מוסר נפלאים ומרוממים מהסבא מקלם – מדוע רצה רשב"י למסור את ר"ע למלכות – כיצד הותר לרשב"י לומר כך לרבו ר"ע – ביאור המהרש"א בדברי הגמ' בתוספת נופך – ביאור על"ד הסוד מהבן יהודע – קושיית מרן שליט"א בדבריו – האם יוחאי אביו של ר"ש היה גוברא רבה וא"כ מדוע לא שמעו עליו כלום – ביאור ספר מרגליות הש"ס לחלק בין הגמ' בפסחים לגמ' בנזיר – קושיא נפלאה ממרן שליט"א בדבריו.

לא בטוח. והיינו, אם משמת חזר בו איני יודע, אבל בעוה"ז הוא היה צריך לחזור בו, שבטוח שטעה. ובעולם האמת יתכן שהוא כבר יודע זאת. וזה לא מכובד לומר כך על רבו, ולכן התענה ל"כ הרבה תעניות. [ולאח"ז ראיתי שכבר כתבו כך בספרים וכדלקמן (בסוף השיעור)].

דברי מוסר נפלאים מן הסבא מקלם מדברי הגמ' הנ"ל.
דרך אגב לפני שנמשיך, הסבא מקלם לקח הרבה מוסר מהגמ' הזאת, הוא כתב כך, הבט וראה גודל צדקתם, על דבר קל שנשמט מפיו של ר"ש, כמה סיגופים הוא מסגף את עצמו, וזה מפני שידוע שהצער הכי קטן בעולם האמת הוא יותר גדול מהרבה תעניות וסיגופים בעוה"ז, ולכן היה שווה לר"ש לסבול את כל הצער הזה בשביל לא להעניש בעוה"ב על אותו דיבור קל שבא לידו פעם אחת. ועאכ"כ כשהאדם מדברי דיבורים אסורים כל יום כמה פעמים, כמה תעניות צריך לעשות, כחול הים, ומה יהיה ביום הדין הגדול בבית דין שלמעלה רח"ל. אבל ראה צדקת ר"ש כמה היה עומד לפניו ציור דין שלמעלה, כל הזמן היה לו בראש את החשבון שמים, ועוד יש ללמוד כמה היה דרכם בחכמה ומוסר גם יחד שהרי שהתנא הושחרו שיניו זה לא שייך לשמעתתא, והגמ' הכניסה קטע זה לקצת מוסר, שיהיה התעוררות ליראת שמים. היראת שמים והלמדנות צריכים תמיד להיות ביחד. עכ"ד (והם בספרו חכמה ומוסר דף רנה).

מדוע איים רשב"י על ר"ע.

נמשיך בענייננו, עד כאן ראינו איזה צדיק רשב"י (סתם ר"ש הוא רשב"י) שעל משפט אחד שמוכן ממנו גנאי, התענה ל"כ הרבה תעניות. והנה בגמ' בפסחים (דף קיב ע"א) כתוב כך, חמשה דברים צוה ר"ע את רשב"י כשהיה חבוב בבית האסורים, אמר רשב"י לר"ע רבי למדני תורה וא"ל ר"ע איני מלמדך, א"ל רשב"י, אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות. אמר לו ר"ע, בני, יותר ממה שהעגל רוצה לינק, פרה רוצה להניק. דהיינו, יותר ממה שאתה רוצה ללמוד, אני רוצה ללמד. א"ל רשב"י, ומי בסכנה, והלא עגל בסכנה. דהיינו, אמר רשב"י לר"ע הרי אתה בלאו הכי בבית הסוהר, ורק אני בסכנה, א"כ מה אכפת לך, זה ענין שלי. ואז אמר לו ר"ע חמשה דברים, וכדיעו"ש, עכ"ד הגמ'.

תמיהה עצומה איך יתכן שרשב"י יאמר כך לר"ע רבו.
ולכאור' על כאלו מילים שאמר רשב"י לר"ע 'אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא והוא מוסרך למלכות' צריך רשב"י לשבת בכפל כפלים של תעניות וסיגופים. ופלא שע"ז בגמ' לא כתוב אפילו שרשב"י אמר ויודיו... ולא נראה אפילו שהוא התחרט. ובאמת יש חילוק שבגמ' בנזיר זה היה כביכול מילים מיותרות שאין בהם צורך, אבל בגמ' בפסחים הוא אמר כך בפני שרצה ללמוד. אבל עדיין זה קשה מאוד, וכי ככה מדברים לרב וכי זה לא חוצפה ח"ו. וראיתי שיש כאלה אומרים את התשובה הזאת, שרשב"י אמר כך מפני הצימאון שלו לתורה וע"ז לא נתבעים. אבל זה דוחק וכדלקמן בסוף השיעור.

ביאור המהרש"א ותוספת נופך ממרן שליט"א.

המהרש"א במקום מסביר מה שייך שרשב"י ימסור את ר"ע למלכות, הרי בלאו הכי ר"ע כבר בבית האסורים. ופירש, שכוונת רשב"י שיוחאי אביו ילשין עליו למלכות בדבר יותר גרוע. ונראה להוסיף בכוונת דבריו. ידוע שכל הרשעים בעולם לא רואים את הרשעות שלהם ברגע הראשון, וכגון הנאצים ימ"ש שהיו כלפי חוץ מאוד מנומסים. וכך היו גם הרומיים. ולכן הם לא רצו להרוג את ר"ע ע"ז שלימד תורה ברבים שזה לא נראה נימוסי להרוג בגלל זה, ולכן אמר רשב"י לר"ע, אם לא

תמיהה איך יתכן שהיצה"ר של הצדיקים יותר גדול משל הרשעים.
איך מבינים את המאמר "כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו" (סוכה נב:), לכאור' מי שיותר גדול מחבירו, יותר צדיק, יותר ירא שמים, איך יתכן שיצרו גדול מי שפחות ממנו. ובעיקר יש לשאול איך הקב"ה עשה שהאדם צריך להלחם עם יצה"ר, הרי יצה"ר הוא מלאך בעל כוח עצום ורב, ואנחנו בני אדם יצורים מחומר, עפר ואפר. והכוחות לא שווים בכלל.

כל הפירושים בתורה אמת והכל לפי דרגת המפרש.

ישנם הרבה פירושים למאמר הזה. ובהקשר לענייננו מספרים, שפעם אחת אחד מגדולי ישראל שאל את התלמידים שלו מה היה הנסיון של אברהם אבינו בעקידת יצחק, הרי הקב"ה אמר לו לשחוט את הבן שלו ופשוט שכל אדם היה שומע לכזה ציווי. ואמר לתלמידיו שיחשבו על השאלה, ויענו תשובה למחר. למחר, כל אחד מתלמידיו אמר לו תשובה אחרת. אמר להם הרב שכל אחד ואחד ענה תשובה לפי המדרגה שלו. וחושבני שגם בענייננו כל מפרש שפירש פירוש במאמר זה, זה לפי הדרגה שלו. דהיינו, לפי ההתמודדות שלו עם היצה"ר.

תירוץ נפלא המובא בענף יוסף.

ישנו פירוש נפלא המובא בענף יוסף (על העין יעקב) בשם ספר מעין הברכות (בהקדמה שניה) וז"ל, רבים תמהו בענין יצה"ר, כי האדם שפל, מגושם, ומחומר וחלש, ויצה"ר חזק. אך נודע דברי חכמי המוסר כי הש"ת ברא יצה"ר לתקנתנו ותועלת נפשנו, והיינו לזכות לגמול גדול אחר הנצחון שנצחו וחפץ הש"ת שינצחו ולא שינצחנו ח"ו, כי לא באלה שבחו להעניש, רק להטיב ולגמול טוב, ואין רשות ליצה"ר להתגבר על האדם הן בענין התאוה והן בענין ההסתפקות לספק באמונת הש"ת ושורש הד"ת לפי כח האדם להתנגד נגדו לנצחו וכל אחד נתבע ליום הדין לפי כוחו וזה מובן כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו היות לאשר כח האדם יותר לנגדו ולנצחו הוא מתנגד ומתגבר כנגדו, ולאדם הנבון יותר ויש בו כח להוכיח אמונת השם בראיות חזקות יותר מתגבר היצר לנגדו לספקו וכו' ע"כ.

ב.

מדוע הושחרו שיניו של רשב"י.

במסכת נזיר (דף נב ע"א) הגמ' מביאה שישה דברים שר"ע מטמא וחכמים מטהרים, על אבר מן המת שבא משני מתים, ועל אבר מן החי שבא משני בני אדם, וכו' ועל רביעית דם הבאה משנים וכו'. ובעמוד ב' הגמ' דנה אם ר"ע חזר בו, ומביאה הגמ' שאמר רבי לבר קפרא שלענין רביעית דם הבא משני מתים ר"ע לא חזר בו, שהרי תלמודו בידו, ומקרא מסייעו "ועל כל נפשות מת לא יבא" (ויקרא כא, יא) ונפשות זה לשון רבים. דהיינו, שגם דם הבא משני מתים מטמא. ומביאה הגמ' שרבי שמעון אומר עד ימיו היה מטמא, אם משמת חזר בו איני יודע' דהיינו, עד יום מותו של ר"ע הוא היה מטמא, אבל אם הוא חזר בו אחרי שמת זה איני יודע. ומסיימת הגמ' תנא, הושחרו שיניו מפני תעניותיו. ופרש"י, לפי שדרך גנאי היה משתעי עליה דר"ע, ואמר, אם משמת חזר בו ע"כ. ובתוס' (ד"ה תנא) כתבו, אין דרך ארץ לדבר על רבו בלשון זה, וישב והתענה ימים רבים ע"כ.

ביאור משמעות הבזיון שיש במילים שרשב"י אמר.

וצריך להסביר מה קרה שר"ש התענה ל"כ הרבה תעניות על שש מילים שאמר על ר"ע, ומה ל"כ מגונה במילים הללו. חושבני שהפשט הפשוט הוא שהיתה כוונתו לומר שבעולם הבא ר"ע כבר יודע שהוא טעה. אבל

תלמדני, אני יאמר ליוחאי אבי שילשין עליך, לדוגמא, שחתרת תחת השלטון, ואז הם יוציאו אותו להורג מיד, שאז זה לא נראה דבר לא מוסרי. שזה ודאי מוצדק.

ונראה שלמהרש"א לא הפריע איך רשב"י יכול להגיד לר"ע כאלה מילים. ויש כאלו שמסבירים שאדם שמונע תורה נקרא ארור, ולכן ר"ע היה מחוייב ללמד אותו תורה.

ביאור על דרך הסוד מהבן יהוידע.

ובכן יהודע לא הבין את כל התשובות האלה. כיון שזה נראה דחוק בפשט, שקשה לומר שכוונת רשב"י למסור את ר"ע על דבר יותר גרוע, כיון שבגמ' כתוב 'ואני מוסרך למלכות', ומשמע שהוא מוסר עכשיו מחדש. ומכאן זה הבן יהודע סולל מהלך חדש ע"פ הסוד, וז"ל, פשט המאמר קשה להולמו איך יוציא רשב"י דברים כאלה מפיו לרבו, ואפילו אם נאמר שהוא לשון גזומא. ועוד, והלא כבר נמסר למלכות שהוא תבוש בבית האסורים כדי להורגו ומה יוסיף לו במסירה מחדש. ונראה לי בס"ד, דאין כוונת רשב"י על מלכות הרשעה חס ושלום אלא כונתו על מדת המלכות שבקדושה, אשר בעשר ספירות של מעלה, שבידה מסור פועל הדין והעונש כנודע. ע"כ. ישנם הרי עשר ספירות כח"ב חל"ת נה"ם הספירה האחרונה היא מלכות ובידה מסור הדין וזה רמז בדברי הגמ' דינא דמלכותא דינא.

נמשיך עוד בלשון הבן יהודע, וידוע כי יוחאי אביו של רשב"י היה אדם גדול בתורה והתנאים הגדולים קורין אותו חבירנו. וכוונתו לומר אני אומר ליוחאי אבא שיעניש אותך על ידי כונת הידועות לו בעבור שאין אתה מלמדני תורה, ומאחר דפועלת העונש היא נמשכת מן ספירת המלכות, לכך אמר לו מוסרך למלכות. וכן היו מענישים הצדיקים בנפילת אפים שהיא בסוד המלכות, וכאשר עשה ר' אליעזר לרבן גמליאל שהענישו בנפילת אפים שהיה עושה ביום, וכנזכר בגמרא מצינא [דף נט ע"ב] ע"כ.

כמה הערות והארות ממרן שליט"א בפירושו של הבן יהוידע.

הבן יהוידע לא שאל מהגמרא בנזיר זה רק אנחנו הוספנו להגדיל את הקושיא, שלכאור' יש סתירה שבגמ' בנזיר רואים שרשב"י מכבד את התורה של ר"ע ובגמ' בפסחים רואים בדיוק להפך והתירוץ הכי טוב לשאלה הזאת היא מש"כ בספר יוחסין שר"ש שהוזכר במסכת נזיר זה כ"ש אחר ולא רשב"י אבל ע"פ לענ"ד נראה שגם פירושו של הבן יהודע תמוה, וכי זה הפשט לומר שרשב"י התכוון למלכות שמים. ועוד קשה בדבריו, מה הדימוי למעשה של תנורו של עכנאי שהיה עם ר"א ור"ג הרי שם מדובר על שני תנאים ובשלמא הם אפשר להבין שר"א מסר את ר"ג למלכות שמים אבל אנחנו מדברים בתלמיד בפני רבו, וכי אין גנאי לומר כך לרבו שימסור אותו למלכות שמים. ולענין מה שכתב הבן יהודע שידוע שיוחאי אביו של רשב"י היה אדם גדול בתורה והתנאים הגדולים קורין אותו חבירנו, המקור נמצא בזוהר הקדוש בהקדמת דף יא ע"א ושם כתוב שרבי רחומאי אמר לרבי פנחס ודאי שמעת שחברנו יוחאי יש לו מרגלית אבן טובה דהיינו רבי שמעון ומש"כ שהתנאים הגדולים קורין אותו וכו' לא ידוע לנו מה מקורו שכאן מצינו שאמר זאת רק רבי רחומאי. ועוד קשה, שהרי לא מצאנו בשום מקום על אביו של ר"ש דהיינו יוחאי שהיה גוברא רבה ואין איזה מאמר או סיפור בשמו.

ביאור מעניין מדוע לא ידוע על יוחאי אביו של ר"ש שהיה גדול בתורה.

וראיתי חכ"א שכתב להקשות, איך יתכן שרשב"י היה כזה גדול וענק, ובכ"ז לא שמענו על אביו יוחאי כלום. ועוד, הרי כתוב עה"פ "כי לא תשכח מפי זרעו" זה יוחאי אביו של ר"ש. והוא מתרץ כך, דוד המלך ע"ה יצא מרות המואביה שנתגיירה, וכן המעשה של יהודה ותמר שיצאו משיחי ישראל ע"י ענין מגונה. והענין בזה הוא שכשהקב"ה רוצה להוריד נשמה לעולם אז המקטרגים לא נותנים להוריד את הנשמה הזאת, והקב"ה צריך להסתיר ולכן הקב"ה עושה את זה בצורה לא מכוונת שאז המקטרגים בטוחים שלא יכול להיות שמכזה מעשה

יצא נשמה גדולה. [וע"ע בעולת יצחק ח"ג סימן קצב אות ה' ד"ה ויתבארו בענין לוט שיצא ממנו רבא ע"ש ותר"ץ].

ולפ"ז הביאור הוא, שיוחאי לרוב גדולתו ידע שעתיד לצאת ממנו ר"ש ולכן הסתיר את עצמו מאוד שלא ידעו עליו כלום שלא יפריעו המקטרגים שר"ש יצא ממנו ולכן "כי לא תשכח מפי זרעו" זה סופי תיבות יוחאי והוא בסוף לרמז שהוא מסתתר. ע"כ הדברים בשם הרב פנחס פרידמן.

דחיה לביאור הנ"ל ממרן שליט"א.

ולע"ד קשה לומר פירוש זה, שכל דבריו יכולים להיות רק לפני שנולד ר"ש, אבל תמוה מדוע שאפילו אחרי שנולד ר"ש לא נשמע על יוחאי אביו כלום, ולא שייך לומר שהוא צריך להסתיר את עצמו מפני המקטרגים, שהרי ר"ש כבר נולד.

ישנו ספר לאחד מגדולי הראשונים (רבי קלונימוס) בשם ערכי תנאים והאמוראים ושם כתב על יוחאי אביו של ר"ש שנראה שהיה נשוא פנים למלכות והיה זהיר על לימוד בנו וע"ש עוד שמביא רביה מהגמ' במעילה דף יז שיש שם השוואה בין יוחאי לרבי חלפתא ואכמ"ל ע"כ. ולא הביא כלל שהיה גדול בתורה.

דברי התפארת ציון בביאור הסוגיא והערה בדבריו.

בספר תפארת ציון (לרבי בן ציון ידלר) כתוב פירוש אחר ממה שאמרנו לענין הגמ' בנזיר 'הושחרו שיניו מפני תעניתו' וזת"ד, שכשיש מחלוקת תנאים אין פירושו שאחד טועה, שאלו ואלו דברי אלודים חיים ורק בהלכה למעשה יש כללים כגון ללכת אחרי הרוב וכיוצ"ב ואם התנא חוזר בו בדבריו מפני שהרוב אומרים אחרת, זה לא בזיון מפני שהוא מוכרח לומר כן מפני שהם מרובים. אבל אם חוזר בו לאחר מיתה בהכרח הוא צריך לומר שדבריו היו שלא על דרך האמת. וזה בזיון.

אבל במחילה מכת"ר לענ"ד כל הבסיס של הדברים לא מתחיל שהרי בעוה"ז ת"ח שחוזר בו מפני שהרוב אומרים אחרת זה לא בגלל שעכשיו הוא מסכים לשיטתם ומודה שטעה, אלא זה משום שהרוב אומרים אחרת אז לכן הוא מורה כמותם, אבל דעתו שלא כסברתם. ולכאור' אין צורך לומר כך, ופשטות הדברים כמ"ש, שפירוש הדברים הוא שכביכול רשב"י בטוח שר"ע טעה.

ביאור נוסף לחלק בין המעשה המובא בגמ' בנזיר לגמ' בפסחים.

בספר מרגליות הש"ס כתב לבאר כיצד רשב"י דיבר בחסרון כבוד לר"ע רבו, שבמקום שצמאון התורה גובר, זה לא זילזול, אלא צעקה עצומה, הצלת חיים, שנפשו יוצאת מתוך כמיהה וצמאון לתורה והביא עוד את הרמב"ם הידוע בהלכות רוצח שכתב בעלי התורה ומבקשיה בלי תורה כמו מיתה חשובים. ולכן תלמיד שגלה מגלים את רבו עמו, שבלי תורה זה לא חיים וכתוב "וחי". וכאשר רשב"י למד ונהיה תלמיד של ר"ע ולא מצא שום הצטדקות לדבר בנימה של אי דרך ארץ אפילו בדקה מן הדקה עד שהושחרו שיניו מפני תעניתו עכ"ד. לדבריו המעשה בפסחים היה כשרשב"י היה בתחלת לימוד אצל ר"ע ואז צמאון התורה של היה חזק ביותר משא"כ בגמ' בנזיר ששם היה זה לאחר שרשב"י היה תלמידו ואז כבר נתחייב בכבודו ולא מצא הצטדקות לדבר בחסרון כבוד.

קושיא נפלאה ממרן שליט"א.

אבל אינני מבין דבריו איך יתכן שרשב"י היה תלמיד של ר"ע אחרי שר"ע היה בבית הסוהר הרי ר"ע לא השתחרר מבית הסוהר. אמנם הרעיון עצמו של הדברים הוא טוב, לחלק שבפסחים הצעקה יצאה לו מהגרונן ובנזיר לא היה זה מתוך צמאון שאין נפק"מ בדברים שאמר ויש לקחת את הרעיון שבדבריו וליישב באופן אחר כוונתיה ולא מטעמיה. ויש לעיין.

אנחנו רק נגענו קצת בנקודות ואתם תעמקו יותר בעזה"י, וה' ברוך הוא יאיר ענינו.

העלון מוקדש להצלחת

רפאל צבי בן רחמים, יהודה בן שי, יעקב בן שי, חיים בן שי, יוחאי בן שי ורעייתו, אריאל בן שי וב"ב- שיכני לחזור בתשובה שלימה במהרה אבי"ד.

הוצאות הגיליון מרובות לתרומות ולהנצחות: 0504145141
כמו כן ניתן לתרום בנדריים פלוס/קהילות/יד מהרי"ץ <תוצאות חיים